

VOJAŠKA PROFESIJA IN PROFESIONALNI ČASTNIK VČERAJ, DANES IN JUTRI

MILITARY PROFESSION AND A PROFESSIONAL OFFICER YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW

Povzetek Civilna družba v demokratičnih državah zahteva, da so oborožene sile profesionalne. Torej morajo oborožene sile teh družb imeti jasno predstavo o tem, kaj vojaška profesija sploh je. Predvsem pa morajo imeti jasno izoblikovano predstavo o tem, kakšen je profesionalni častnik, saj je prav častniški zbor tisti, ki je odgovoren za vodenje oboroženih sil.

Znanstvene razprave o vojaški profesiji in profesionalnem častniku so se pojavile po koncu druge svetovne vojne z deli Samuela Huntingtona, Morissa Janowitza, Bengta Abrahamssona in drugih. Njihova razmišljanja so odsevala predvsem okoliščine v času hladne vojne, te pa so se s padcem berlinskega zidu v devetdesetih letih prejšnjega stoletja močno spremenile. Večina avtorjev tako ugotavlja, da je nujno preveriti in posodobiti koncepte vojaške profesije in vojaškega profesionalca.

V članku poskušam odgovoriti na to, kaj danes pomenita pojma vojaška profesija in profesionalni častnik ter kako bi k razvoju vojaške profesije in profesionalnega častnika morali pristopiti v Slovenski vojski (SV).

Ključne besede *Vojaška profesija, profesionalni častnik, izobraževanje, služba in zaupanje, avtonomija, kultura in etika.*

Abstract Civil society in democratic countries expects its armed forces to be professional. Therefore, the armed forces in those countries need to have a clear idea of what profession of arms is. They should especially have a clear idea of what a professional officer is, since the officer corps is responsible for leading the armed forces.

The subjects of profession of arms and professional officer were first scientifically discussed after the Second World War by authors such as Samuel Huntington, Morris Janowitz, Bengt Abrahamson and others. Their theories reflected the circumstances of

the Cold War, which, however, significantly changed with the fall of the Berlin Wall in the 1990's. Most of the authors today have thus identified the need for revising and updating the traditional concepts of the profession of arms and military professional.

The article attempts an answer to what the terms profession of arms and professional officer mean today, and how the SAF should approach the development of military profession and professional officers.

Key words *Profession of arms, professional officer, education, trust and service, autonomy, culture and ethics.*

Uvod »Oborožene sile so v največji meri produkt nedavnih izkušenj, še posebno, če te izkušnje vključujejo zmago.« (Britt, 2011, str. 180). Slovenska vojska (SV) ni v tem nikakršna izjema. Vojno za neodvisnost leta 1991 je dobila Teritorialna obramba, ki so jo vodili predvsem rezervni častniki (civilisti v uniformi) z razmeroma majhnim jedrom poklicnih (profesionalnih) častnikov. Na drugi strani so sile Jugoslovanske ljudske armade (JLA) v Sloveniji med vojno na vseh ravneh vodili vojaško izobraženi poklicni častniki (profesionalci). S tega stališča v velikem delu strokovne in laične javnosti pojem profesionalnega častniškega zbora vzbuja negativne konotacije, povezane z JLA in njenim častniškim zborom.

Slovenski obrambno-varnostni sistem oziroma predvsem Slovenska vojska (SV) mora odgovoriti na vprašanje, kakšno vojaško profesijo in kakšnega profesionalnega častnika želi imeti. Častniški zbor vodi vojaško organizacijo in od tega, kako razume svojo profesijo in vlogo posameznega častnika znotraj nje, je odvisno, kakšna bo narava celotne vojaške organizacije. Vprašanje je pomembno in odgovor nanj daje usmeritev za razvoj celotnega vojaškoizobraževalnega sistema SV.

SV ni edina, ki išče odgovor na vprašanja vojaške profesije in vojaškega profesionalca. Kopenska vojska Združenih držav Amerike je leto 2011 posvetila vprašanju profesionalnosti. Najpomembnejše nerešeno vprašanje v ameriški kopenski vojski je bilo, kako preprečiti stagnacijo profesionalnih standardov vojaške organizacije. Če bi se namreč to zgodilo, bi lahko prišlo do stagnacije strokovnega znanja in tako do izgube zaupanja civilne družbe v sposobnosti vojaške organizacije (Diltrice, 2011, str. 15, 16).

Prvi korak pri ohranjanju ali dvigovanju profesionalnosti vojaške organizacije je iskanje odgovora na vprašanje, kaj profesionalna vojaška organizacija in vojaški profesionallec sploh sta. Odgovor na ti vprašanji je v razumevanju nastanka pojma vojaške profesije in vojaškega profesionalca ter vplivih sodobnega okolja na profesijo in profesionalca. Tradicionalni avtorji nam ponujajo odgovore, na podlagi katerih se je pojem vojaške profesije razvil in kaj v osnovi pomeni. Sodobni avtorji pa ponujajo vpogled v to, kako sodobno vojaško in civilno okolje vplivata na profesijo in profesionalca. Sodobna vojaška profesija in profesionallec znotraj nje morata ustrezati potrebam časa in biti sposobna prilagajanja izzivom prihodnosti.

Prispevek bo ponudil pregled najvidnejših tradicionalnih in novejših avtorjev, ki se ukvarjajo z vprašanjem vojaške profesije. V njem bom poskusil povzeti, analizirati in sintetizirati razmišljanja tujih in domačih avtorjev ter na koncu ponudil sodobni definiciji vojaške profesije in profesionalnega častnika. Da pa bi bilo to mogoče, poskušajmo najprej ugotoviti, katere so ključne značilnosti vojaške profesije, kateri elementi sestavljajo profesionalnega častnika in kakšno znanje potrebuje profesionalni častnik.

Namen prispevka je torej podrobneje definirati vojaško profesijo in profesionalnega častnika tudi za potrebe SV in morda spodbuditi širšo razpravo o pravilnosti definicij in pravilnosti predpostavk.

1 TEMELJI VOJAŠKE PROFESIJE

Prvo vprašanje je, na kateri točki lahko začnemo govoriti o vojaški profesiji. Da bi ugotovili, ali lahko govorimo o profesiji in kdaj, moramo vedeti, kaj je za profesijo značilno. Tako je treba najprej določiti značilnosti vojaške profesije. David J. B. Trim kot glavne značilnosti vojaške profesije določa organizacijsko identiteto, formalno hierarhično organiziranost, učinkovitost v izvedbi nalog, formalni plačilni sistem, ločeno področje strokovnosti in izobraževanja ter jasno samozavedanje. Kot trdi, lahko vse te značilnosti najdemo že v srednjeveških vojskah in bi tako lahko o vojaškem profesionalizmu govorili že v tem obdobju (Trim, 2003, str. 1–35). Toda vprašanje je, ali so bile vse te značilnosti takrat že dovolj jasno izražene. Vsekakor lahko trdimo, da niso opravljale enake funkcije kot danes: srednjeveške najemniške vojske so na primer že imele razvito identiteto in samozavedanje, predvsem med najemniki iz Švice in južne Nemčije, kjer so bile najboljšemu ponudniku na voljo celotne formacije. Toda ta organizacijska identiteta in samozavedanje sta bila precej ohlapna in nista zagotavljala lojalnosti delodajalca, kot je to samoumevno v vojskah danes (Parker, 2009, str. 147–150).

Resnejše razprave o vojaškem profesionalizmu so se pojavile po koncu druge svetovne vojne z avtorji, kot so Samuel P. Huntington, Morris Janowitz in Bengt Abrahamsson. Samuel P. Huntington se je ukvarjal predvsem z naravo civilno-vojaških odnosov in odnosom med subjektivnim in objektivnim nadzorom¹ vojaške organizacije v sodobnih demokratičnih družbah. Huntington postavi tri ključne značilnosti vojaške profesije: strokovnost, odgovornost in korporativnost. Poleg tega določi pet ključnih institutov vojaške profesije: pogoji za vstop v častniški zbor, metode napredovanja znotraj častniškega zbora, narava vojaškega izobraževalnega sistema, narava sistema vojaških poveljstev, »esprit« in kompetence častniškega zbora (Huntington, 1957, str. 80, 83, 85).

¹ *Subjektivni nadzor predvideva maksimizacijo političnega nadzora nad vojaško organizacijo, objektivni nadzor pa zahteva maksimalni vojaški profesionalizem. Po Huntingtonu bi moral biti cilj demokratičnih družb objektivni nadzor, vendar si politične elite navadno prizadevajo doseči subjektivni nadzor, saj tako lažje manipulirajo z vojaško organizacijo.*

Šved Bengt Abrahamsson se strinja s tremi ključnimi značilnostmi vojaške profesije, kot jih je postavil Huntington. Meni pa, da je nemogoče doseči politično nevtralnost častniškega zbora in je torej Huntingtonov objektivni nadzor nemogoč (Abrahamsson, 1972, str. 17, 159).

Morris Janowitz kot ključne značilnosti vojaške profesije navaja vojaško avtoriteto, specialistično znanje, selektivni izbor častnikov, karierne vzorce in politično indoktrinacijo. Prav tako trdi: »V vojaški profesiji je samokritičnost ključni pogoj za doseganje sprememb, vendar pa mora imeti ta samokritičnost zadosten intelektualni potencial.« (Janowitz, 1964, str. 7–16 in 418–430).

Sam C. Sarkesian meni, da so osnovne značilnosti vojaške profesije enake kot značilnosti vseh drugih profesij, in sicer:

- jasna organizacijska struktura – sistem pravil, pravilnikov in strokovnih standardov,
- specialno znanje in izobraževanje – potreba po vseživljenjskem izobraževanju,
- samoregulacija – vodje določajo standarde napredovanja in discipliniranja,
- služba skupnemu dobremu in predanost – primarna motivacija ni finančna, ampak služba v dobro družbe.

Tudi Sarkesian meni, da je Huntingtonov objektivni nadzor nemogoč, ker je vojaškega profesionalca nemogoče ločiti od politike, priznava pa, da je Huntingtonova teorija prestala preizkus časa in je še vedno veljavna (Sarkesian, 1975, str. 9, 18, 154).

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja, predvsem pa z nastopom novega tisočletja se je pojavilo več teorij. Njihova skupna ugotovitev je, da so spremembe v okolju po koncu hladne vojne tolikšne, da zahtevajo ponovno proučitev temeljev vojaške profesije in njeno ponovno definiranje ob začetku novega tisočletja.

Ljubica Jelušič je kot glavne značilnosti vsake profesije izpostavila korporativnost, specialno znanje in norme oziroma etiko. Vojaška profesija ima znotraj tega naslednje posebne značilnosti: strokovno znanje, profesionalno avtonomijo, častniško odgovornost, koncept uporabnika, korporativnost, koncept neomejene službe, izpostavljenost družbenim sankcijam, profesionalno kulturo in profesionalno avtoriteto (Jelušič, 1997, str. 107–120).

Don M. Sneider, John A. Nagl in Tony Pfaff govorijo o treh sestavinah vojaškega profesionalizma, in sicer vojaško-tehnični, etični in politični (Sneider, Nagl in Pfaff, 1999, str. 4–16).

Charles Moskos trdi, da je po koncu hladne vojne prišlo do bistvenih sprememb v okolju, v katerem vojaška organizacija deluje, in da so se s tem spremenile tudi značilnosti vojaške organizacije in vojaške profesije. Kot ključne značilnosti postmoderne vojaške organizacije vidi nekonvencionalne naloge, prepletenost civilnega in vojaškega področja ter spremembe v legitimaciji uporabe vojaške sile, ki ni več izključno v rokah nacionalne države, temveč zahteva tudi mednarodno legitimacijo (Moskos, 2000, str. 3–7, 9–14, 21).

Thomas-Durell Young razpravlja o vlogi vojaške organizacije v demokratični družbi in predvsem o tem, kdaj ta lahko uporabi silo. Meni, da lahko vojaška organizacija v demokratični družbi uporabi silo »samo na racionalen način, v javnem interesu in s privolitvijo javnosti«. Civilna družba ima po njegovem mnenju vrsto mehanizmov za nadzor nad vojaško organizacijo, od omejevanja njene velikosti, določanja nalog, odrejanja sredstev, postavljanja pravnih omejitev do vztrajanja na kulturi profesionalizma, socialnih normah in nadzoru nad svobodo tiska. V demokratičnih družbah so glavne značilnosti vojaške profesije strokovnost, odgovornost in korporativnost, ki so enake kot po Huntingtonu². Young doda še ključne dolžnosti oziroma področja kompetentnosti, ki so po njegovem upravljanje organizacije in tehnologije, usposabljanje, načrtovanje operacij ter vodenje in poveljevanje (Young v Bruneau in Tollefson, 2006, str. 17–29).

Don M. Sneider in Lloyd J. Matthews sta leta 2005 v svojem delu izpostavila, da tradicionalne definicije vojaške profesije ne zmorejo več opisati sodobne vojaške profesije. Kot glavne značilnosti sodobne vojaške profesije navajata uporabo abstraktnega znanja o upravljanju vojaške sile v praksi, notranjo poklicno organizacijo, obsežno izobraževanje članov profesije, službo civilni družbi, skupno etiko in legitimno zahtevo do opravljanja določenih nalog (pristojnost). Pri tem vidita predvsem skupno vojaško etiko kot centralno značilnost sodobne vojaške profesije (Sneider in Matthews, 2005, str. 17–19, 21–32).

Nizozemec Peter Olsthoorn trdi, da se je način vojskovanja zahodnih vojsk v zadnjih desetletjih bistveno spremenil skozi številne omejitve, ki jih nalaga svojim vojakom, da »zasedejo moralni teren« v primerjavi z nasprotnikom. Prav tako izraža zaskrbljenost, da utegnejo imeti prevladujoče vrednote individualizma in materializma v civilni družbi katastrofalne posledice za socialno kohezivnost v vojskah. Kot tradicionalne elemente vojaške etike tako vidi čast, pogum, zvestobo, integriteto in spoštovanje (Olsthoorn, 2010, str. 175).

Ameriška kopenska vojska v FM-1 »The Army« kot glavne značilnosti vojaške profesije navede specialno znanje, edinstveno subkulturo, jasne standarde delovanja in etični kodeks. V zameno za doseganje teh značilnosti civilna družba vojaški organizaciji podeli veliko mero avtonomije v samoregulaciji. Kot ključni razliki vojaške profesije v odnosu do drugih profesij pa navede (U.S. Army, 2005, str. I-10, I-11):

- klient vojaške profesije ni posameznik, temveč celotna družba. Neuspeh profesije, da opravi svojo nalogo v odnosu do klienta, ima tako lahko katastrofalne posledice za vso družbo;
- neomejena odgovornost – samo članom vojaške profesije se lahko ukaže, da izpostavijo svoja življenja nevarnosti kjer koli in kadar koli.

² *Strokovnost se pridobi na podlagi vseživljenjskega izobraževanja. Pri odgovornosti gre za odgovornost do civilne družbe. Ko govori o korporativnosti vojaške organizacije, misli predvsem metode doseganja posebnega statusa vojaške organizacije v družbi.*

James Burk vzpostavi koncept tako imenovane odgovorne poslušnosti³. Ta zahteva, da vojaški profesionalci sprejmejo moralno odgovornost za svoja dejanja. V nasprotju s Huntingtonovo zahtevo po tem, da so vojaški profesionalci »moralno nevtralni instrument nasilja, poslušen državi«, koncept odgovorne poslušnosti trdi, da moralna odgovornost ne more in ne sme biti izključen problem politikov. Uporaba strokovnega znanja zahteva od vojaških profesionalcev, da pokažejo »zmožnost moralne presoje v tem, kaj počnejo in kako to počnejo«. To seveda ne pomeni, da lahko delajo, kar koli želijo. Svojo profesionalno presojo lahko izvajajo samo v ustavnih okvirih. Koncept odgovorne poslušnosti in z njim povezana moralna presoja se morata poučevati v vojaških šolah, predvsem pa »morata biti podprta z organizacijsko klimo, v kateri je moralna presoja vzeta resno«. (Burk v Nielsen in Sneider, 2009, str. 143–148)

Konec leta 2010 je ameriška kopenska vojska izdala »White Paper« na temo vojaške profesije in izzivov, s katerimi se spoprijema. V njem je vojaška profesija definirana kot »poklic, sestavljen iz strokovnjakov, certificiranih v etični aplikaciji vojaške sile, ki so podrejeni civilni avtoriteti in jim je zaupana obramba Ustave in pravic ter interesov ameriškega ljudstva.« Kot ključne značilnosti vojaške profesije, ki jih je treba razviti tako na institucionalni kot na individualni ravni, pa navaja strokovnost, zaupanje, razvijanje vodij, specifične vrednote in kulturo ter službo skupnemu dobremu oziroma družbi kot celoti. V središču vojaške profesije vidi predvsem etiko, ki vzpostavi smernice za presojo situacij, obvešča operativni dizajn⁴ in postavi standarde za razvoj značaja svojih pripadnikov (U.S. Army, 2010, str. 6–11).

2 TEMELJI PROFESIONALNEGA ČASTNIKA

Morris Janowitz meni, da se je vojaška organizacija po koncu druge svetovne vojne odmaknila od izključno bojne naravnosti bolj proti svoji tradicionalni vlogi orožništva. Ob tem sta se izoblikovala dva tipa častniškega kadra. »Absolutisti«, ki prisegajo na tradicionalne koncepte vojaške zmage, in »pragmatisti«, ki razmišljajo o količini uporabljene sile in njenih političnih implikacijah (Janowitz, 1964, str. 418–430).

Sarkesian S. C. je vojaškega profesionalca opredelil kot tistega, »ki ostane v vojaški službi tudi po izteku nujne obveznosti«. Opredelitev je jasno treba umestiti v čas nastanka, ko je večina demokratičnih vojsk poznala eno izmed oblik obveznega služenja za vse moške državljane. Je pa s tega stališča neprimerna danes. Poleg tega v ničemer ne razlikuje med častniki, podčastniki in vojaki (Sarkesian, 1975, str. 18).

Izraelec Martin Van Creveld ponudi alternativni pogled na začetno selekcijo častniškega zbora, kot jo poznajo v Izraelu, Nemčiji in Vietnamu. Bistvena razlika v odnosu do večine drugih vojaških organizacij demokratičnih družb je, da je zelo

³ *Angl. responsible obedience.*

⁴ *Angl. operational design. Operativni dizajn je ena izmed treh metodologij, ki jih ameriška kopenska vojska uporablja za načrtovanje. Drugi dve sta MDMP – Military Decision making Process in TLP – Troop Leading Process.*

pomemben element selekcije v teh državah bojevniška sposobnost posameznika in ne zgolj njegov intelektualni potencial, ki naj bi se dokazoval skozi univerzitetno izobrazbo. V resnici Van Creveld definira tri elemente častnika, in sicer častnik bojevnik, častnik vodja in častnik intelektualec. Pri tem ne gre za to, da je kateri izmed elementov pomembnejši od drugega, temveč za to, da mora častnik imeti vse tri (Creveld, 1990, str. 2–4).

Podobno tudi Charles Moskos definira tri elemente profesionalnega častnika, in sicer bojevnik vodja, upravljavec tehnik ter vojak intelektualec/državnik. Tudi on trdi, da so vsi trije elementi pomembni, da pa v različnih obdobjih kariernega razvoja častnika prevladujejo različni element. Moskos opozori tudi na sodobni problem vojaških vrednot, pri čemer na ravni posameznika vrednote, kot so čast, dolžnost in domovina, tekmujejo s privlačnostjo ponudbe na civilnem trgu dela (Moskos, 2000, str. 9–14, 21).

Martin L. Cook meni, da vojaški nasprotnik ne bo več prihajal izključno v obliki nacionalne države, temveč bo kombinacija slednje z nadnacionalnimi akterji, teroristi in korporacijami, zato bo sodobni častnik moral biti sposoben spopasti se s tem novim nasprotnikom. Prav tako meni, da mora biti sodobni častnik intelektualno neodvisen, kar se kaže v tem, da nasprotuje zahtevam civilne družbe, ko ta od njega zahteva nekaj, kar je zunaj njegovih profesionalnih pristojnosti. Na podlagi tega ugotavlja štiri elemente sodobnega profesionalnega častnika: znanje, kohezivnost, motivacijo in identiteto (Cook, 2004, str. 66–77).

U.S. Army FM-1 opredeljuje profesionalnega častnika kot osebo, ki živi tako, kot se od nje pričakuje (»be«), ki pozna svojo profesijo (»know«) in ki vedno stori pravo stvar (»do«). To pomeni, da živi skladno z vrednotami in etiko vojaške profesije, da obvlada interpersonalne, konceptualne, tehnične in taktične veščine svoje profesije in ima dovolj samodiscipline, da stori pravo stvar (U.S. Army, 2005, str. I-11).

Snider in Matthews opredelita pogum, preudarnost, skrbnost in integriteto kot ključne vrednote vojaškega profesionalca, kot glavna pogoja za to, da lahko razvijemo vojaškega profesionalca, pa (Sneider in Matthews, 2005, str. 21–32):

- da vojaška kultura odseva profesionalne vrednote;
- da so vojaške vrednote kompatibilne z individualnimi vrednotami v družbi.

Sodobnega profesionalnega častnika opredeli tudi Igor Kotnik, in sicer kot tistega, »ki je sposoben hkrati uporabiti vojaške in diplomatske veščine ter oceniti situacijo ne samo v smislu njenih vojaških, temveč tudi političnih, jezikovnih, kulturnih, verskih in drugih posledic«. Sodobne nacije potrebujejo strokoven in profesionalen častniški zbor, v katerem posamezniki ne iščejo zgolj kratkoročnih materialnih ugodnosti, ki izhajajo iz udeležbe v mirovnih operacijah. Kot trdi Kotnik, značilnosti modernega častnika obsegajo celoten spekter od reševanja povsem birokratskih nalog do učinkovitega razreševanja problemov v operativnem okolju. Moderni častnik mora biti tudi »aktiven v procesu oblikovanja nacionalne varnosti. Ne kot politik, ampak kot strokovnjak za nacionalno varnost«. (Kotnik, 2008, str. 88, 92)

Anton Žabkar pa profesionalnega častnika opredeli kot »člana oboroženih sil, ki ima pogodbo z državo, temelječo na ustreznem vojaškem znanju s področij vodenja in uporabe enot (strategija, operatika, taktika), ki ga je pridobil med svojim dodiplomskim in podiplomskim študijem in je šel skozi zelo strog sistem selekcije.« (Žabkar, 2008, str. 132–134)

Uporaba vojaške sile v 21. stoletju od častnikov zahteva kulturno, zgodovinsko, lingvistično in politično znanje. Taktična in tehnična kompetentnost sta prav tako še vedno pomembni, vendar nista več edini odločujoči dejavnik v uporabi vojaške sile (Sneider in Nielsen, 2009, str. 143–148). Znanje, ki ga profesionalni častnik mora imeti, tako obsega štiri prepletajoča se področja, in sicer (White Paper, 2010, str. 12):

- vojaško-tehnično znanje,
- znanje iz upravljanja človeških virov,
- moralno-etično znanje,
- politično-kulturno znanje.

3 SODOBNA VOJAŠKA PROFESIJA IN PROFESIONALNI ČASTNIK

3.1 Vojaška profesija

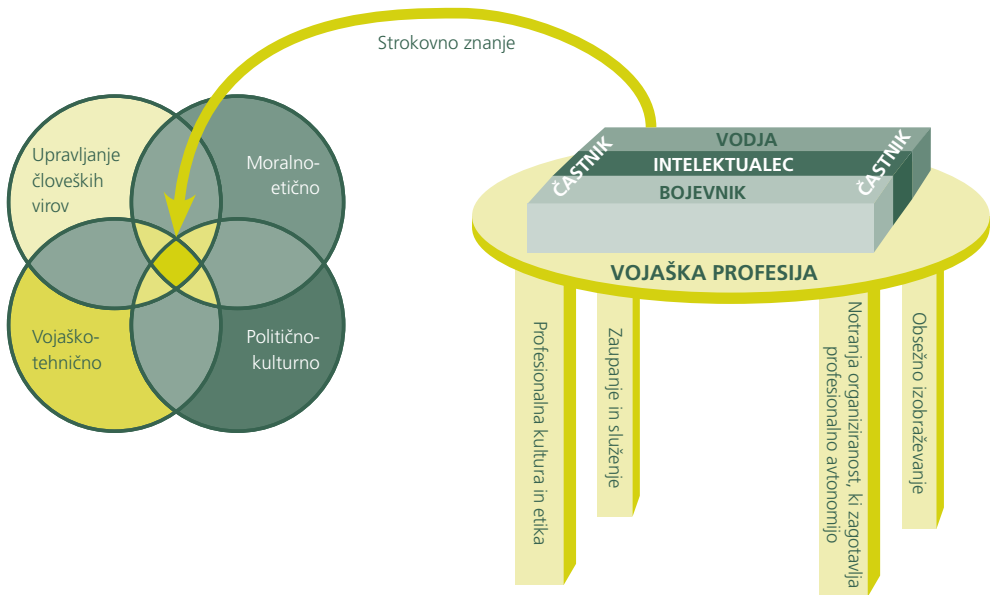
Na podlagi zapisanega lahko opredelim naslednje ključne značilnosti sodobne vojaške profesije, ki predstavljajo njene temelje (slika 1). Te veljajo za vse oborožene sile sodobnih demokratičnih družb, če sploh želijo biti profesionalne organizacije, in tudi za Slovensko vojsko:

- odnos zaupanja in službe med vojaškimi profesionalci ter civilno družbo. Zaupanje je hkrati pogoj za to, da civilna družba dovoli neodvisnost vojaške profesije;
- razvita profesionalna kultura in etika, ki oblikujeta posebno naravo odnosov v profesiji. Etika je ključni element sodobne vojaške profesije, saj zagotavlja smernice ravnanja v novonastalih razmerah, v katerih ni jasno določenih pravil;
- formalna notranja organiziranost, ki zagotavlja profesionalno avtonomijo. Predvsem mora organiziranost znotraj vojaške profesije omogočati samoregulacijo oziroma možnost discipliniranja svojih vrst, neodvisno od pravil civilne družbe;
- vseživljenjsko izobraževanje. Na podlagi tega se pridobi ustrezno, tudi abstraktno strokovno znanje, ki je specifično za vojaško profesijo in ga ni v nobeni drugi profesiji. Hkrati ta proces omogoča nastanek ustrezne profesionalne kulture in etike, ki izoblikujeta značaj posameznega člana profesije.

Sodobna vojaška profesija je torej poklic strokovnjakov z abstraktnim znanjem o upravljanju vojaške sile⁵ in njeni uporabi. Ti strokovnjaki so certificirani za uporabo tega znanja pod pogoji odgovorne poslušnosti civilni avtoriteti, civilna družba jim

⁵ *Huntingtonov izraz »managing violence« (upravljanje nasilja) je treba nadomestiti z izrazom »upravljanje vojaške sile«. Razlog je v spremenjenem operativnem okolju in nalogah, ki jih imajo danes vojske. Čeprav je upravljanje nasilja še vedno pomemben del vsake vojaške operacije, ni vedno njihov primarni fokus. Operacije v podporo miru, humanitarne operacije in podpora ob naravnih nesrečah izrabljajo nenasilne zmogljivosti vojske, v katerih je uporaba nasilja zgolj možnost v podporo drugih dejavnosti.*

Slika 1:
Vojaška profesija
in profesionalni
častnik

zaupa in imajo skupno kulturo, etiko ter samoreglativno organizacijo, kar jim zagotavlja profesionalno avtonomijo.

Koga vse torej vključuje pojem vojaške profesije? Različni avtorji se strinjajo, da so častniki nedvomno člani vojaške profesije. Vanjo bi morali biti po mnenju večine vključeni tudi podčastniki, zaplete pa se pri vojaki, civilnih osebah, zaposlenih v vojaški organizaciji, rezervistih in pogodbenikih. Vojaki nedvomno obvladajo specifične veščine in morajo imeti tudi nekaj znanja o uporabi teh veščin v praksi, vendar pa v sistemu izobraževanja ne pridobijo abstraktnega znanja o političnih in kulturnih posledicah uporabe vojaške sile v praksi⁶. Poleg tega je njihovo znanje o vodenju in upravljanju omejeno na izjemno majhne skupine, ki v nobenem pogledu ne dosegajo celovitosti organizacij, ki jih vodijo in upravljajo podčastniki in častniki. Civilne osebe v vojaški organizaciji v primerjavi z vojaškimi niso certificirane⁷ za uporabo vojaške sile in vojaškega strokovnega znanja, čeprav ga imajo. Poleg tega disciplinsko niso podrejene odločitvam avtonomne vojaške samoreglativne organizacije, zato ne morejo biti člani vojaške profesije. Najbolj večplastno je vprašanje, ali so rezervisti člani vojaške profesije. Ti zadržijo certifikat za uporabo svojega strokovnega

⁶ To je znanje, pridobljeno skozi sistem kariernega usposabljanja vojakov. Vojaki pridobijo določeno znanje o političnih in kulturnih razmerah na območju delovanja, kamor so napoteni, a je to pridobljeno zunaj formalnega sistema usposabljanja, v obsegu je močno omejeno in je navadno neprenosljivo med operativnimi okolji.

⁷ Z izrazom certificiranost v tem prispevku mislimo na katero koli obliko podelitve avtoritete za uporabo vojaške sile – tudi smrtonosne, ki jo civilna družba podeli pripadnikom oboroženih sil (podpis pogodbe o vstopu v oborožene sile, prisega, zakonske rešitve).

znanja, toda le, če so dejavni. Lahko jih torej štejejo za člane profesije, toda le, ko so poklicani v vojaško službo.

3.2 Profesionalni častnik

Kot je bilo že ugotovljeno, je častniški zbor tisti, ki vodi vojaško organizacijo. Če torej želimo profesionalno vojaško organizacijo, potrebujemo profesionalni častniški zbor in profesionalne posameznike, ki ta zbor sestavljajo.

Na podlagi napisanega lahko profesionalnega častnika opredelim kot člana vojaške profesije, ki je strokovnjak za uporabo vojaške sile v vseh načinih delovanja⁸ vojaške organizacije. Je bojevnik, intelektualec in vodja (slika 1), ki služi svoji domovini z nesebičnostjo, pogumom, preudarnostjo, skrbjo in integriteto. S svojimi vrstniki deli kulturo službe in žrtvovanja ter predstavlja najvišje etične standarde družbe.

Sodobni častnik je več kot zgolj strokovnjak za uporabo oborožitvenih sistemov in enot. Je tudi globoko razmišljujoč posameznik, ki je sposoben oceniti posledice svojih dejanj v celotnem spektru življenja (vojaškem, političnem, kulturnem, verskem in informacijskem). Prav tako mora biti sposoben izvajati tako birokratske naloge kot reševati težave in delovati v boju. Na prvi pogled se zdi danes skorajda nemogoče imeti takega častnika. Vsekakor je to zelo idealiziran posameznik, dejstvo pa je, da so danes pričakovanja do častnikov precej večja kot v preteklosti. Več je poudarka na častnikovi sposobnosti dojemanja posledic uporabe vojaške sile, ki gredo prek vidnih posledic uporabe sile. Treba je poudariti, da se pri tem od častnika ne pričakuje, da je strokovnjak na vseh področjih (politika, religija, kultura, informatika ali lingvistika). Mora pa imeti dovolj znanja o teh področjih, da lahko izoblikuje ustrezno razumevanje situacije in je sposoben sodelovati s strokovnjaki s teh področij in jim pomagati.

Za opravljanje teh treh nalog mora imeti častnik strokovno znanje in izkušnje na štirih področjih (slika 1):

- upravljanje človeških virov,
- morala in etika,
- vojaško-tehnično,
- politično-kulturno.

Politika usmerja vojaško strateško raven, profesionalna avtonomija vojaške organizacije pa zagotavlja strokovno ukazovanje do taktične ravni. Služba domovini je v tem smislu več kot slepa poslušnost politični volji. Sodobni častnik mora imeti moralni pogum, da nasprotuje politični volji na podlagi svojih strokovnih znanj. Pri tem sta pomembni dve stvari. Prvič je pomembno, kako izrazi svoje nasprotovanje. To ne sme v ničemer spodkopati avtoritete civilne oblasti v očeh javnosti. Vodje vojaške organizacije, soočeni s politično usmeritvijo, ki je v nasprotju z

⁸ *Vojaška doktrina SV opredeljuje naslednje načine delovanja SV: ofenzivno, defenzivno, specialno, informacijsko, stabilizacijsko, podporno in prehodno (Vojaška doktrina, 2006, str. 48). Načini delovanja SV se pokrivajo z ameriškim izrazom »full spectrum of operations«.*

njihovimi strokovnimi kompetencami in profesionalno presojo, morajo imeti dovolj moralnega poguma, da se ali s svoje funkcije umaknejo ali pa vežejo svojo dolžnost na spremembo politične usmeritve (slednje v demokratični družbi navadno pomeni zamenjavo ali upokojitev vojaškega vodje). Drugič pa je to nasprotovanje mogoče samo v odnosu do civilne oblasti, ne pa tudi znotraj vojaške profesije. Znotraj te ostaja nespremenjeno načelo popolne subordinacije in izvrševanja prejetih ukazov, skladno z zakonskimi omejitvami.

Ključni pri izoblikovanju sodobnega častnika sta specifična organizacijska kultura in etika. V svetu, v katerem so pravice posameznika cenjene bolj kot skupno dobro, je težko razviti organizacijsko kulturo skupinskega dela, žrtvovanja in nesebičnosti. Toda prav to je potrebno. Vodje v vojaški organizaciji, torej vodilni častniki, morajo vzpostaviti sistem, ki bo zagotavljal zeleno profesionalno kulturo in etiko na vseh ravneh organizacije.

Sklep Področje vojaške profesije obsežno pokrivajo angleško govoreči avtorji. Večina izmed njih prihaja iz Združenih držav Amerike, kar nedvomno ni naključje, čeprav o problematiki vojaške profesije razmišljajo tudi drugje. Ameriške oborožene sile, in med njimi prav ameriška vojska, se izjemno intenzivno ukvarjajo z vprašanjem profesionalizma svojih vrst in odnosa vojaških profesionalcev do civilne oblasti. Se pa z vprašanji profesionalizma vojaške organizacije in častniških vrst ukvarjajo oborožene sile skoraj v vseh demokratičnih družbah. V tem pogledu so značilnosti profesije, vloge profesionalnega častnika in znanje, ki ga mora ta imeti, univerzalni za sodobne demokratične oborožene sile.

Ob tem pa se je treba povsem jasno zavedati razlik v stopnji razvoja profesionalnosti, vojaških tradicijah in geostrateškem okolju posameznih oboroženih sil. Te namreč dajejo različno vsebino in poudarke znotraj značilnosti, vlog in znanja profesije ter profesionalnega častnika posameznih oboroženih sil. Tako je ogromna razlika med vprašanji profesionalnosti v na primer ameriški kopenski vojski, ki se ukvarja predvsem z vprašanjem, kako zadržati in obnoviti profesionalne standarde svojih članov, je globalna sila in ima na voljo ogromne finančne in kadrovske potenciale, ter na drugi strani SV, ki si šele postavlja profesionalne standarde in išče ustrezne poti do njih ob izjemno omejenih finančnih in kadrovskih virih in z zgolj regionalnimi ambicijami.

Če želi SV vzpostaviti profesionalni častniški zbor, mora najprej temeljito pregledati temelje vojaške profesije. Znotraj njih je najpomembneje oblikovati sistem izobraževanja in usposabljanja častniškega zbora, ki bo temeljil na učinkoviti selekciji, ki bo zagotovila ustrezne strokovne kompetence bojevnika, vodje in intelektualca. Skozi sistem izobraževanja in usposabljanja se morajo vzpostaviti temelji zelene organizacijske kulture in etike, ki bosta zagotavljali ustrezen odnos zaupanja ter služenja med civilno družbo in SV, ta pa je edina lahko podlaga za pridobitev ustrezne stopnje profesionalne avtonomije.

Selekcija in načrtovanje karierne poti sta podlaga za razvoj kakovostnega profesionalnega častniškega zbora. Le najboljšim morajo biti zaupane poveljniške dolžnosti nad ravno poveljnika voda in le tem mora biti zaupano izobraževanje častniškega zbora na vseh ravneh. Sedanji sistem vstopne selekcije v častniški zbor, torej Šola za častnike, in službene ocene tega ne zagotavljajo. Na podlagi izkušenj trdim, da Šola za častnike ne proizvede ne bojevnikov, ne vodij, niti ne ustreznih intelektualcev. Poleg tega je vprašljiv sistem razporejanja na častniške dolžnosti, ki ne upošteva izobrazbenega profila, vodstvenega potenciala, intelektualnih sposobnosti in povsem fizičnih značilnosti posameznikov. Službena ocena je preohlapna in neselektivna v rangiranju častniškega zbora od najboljših do najslabših. Posledica obeh pomanjkljivosti je, da taktične enote niso vedno dobro vodene in da odgovornost vodenja ter izobraževanja in usposabljanja nad ravno poveljnika voda ni vedno zaupana najboljšim, temveč največkrat preprosto tistim, ki so prvi v vrsti.

SV mora v razvoju vojaške profesije in profesionalnih častnikov spremljati sodobne značilnosti profesije, vloge profesionalcev, znanje in lastnosti, ki jih morajo ti imeti, če si želi izoblikovati svojo vojaško profesijo in profesionalni častniški zbor, ki jo bo uspešno vodil.

Literatura

1. Abrahamsson, B., 1972. *Military professionalization and political power*. Sage Publications, Calif.
2. Britt, A. S., 2011. *Offensive into Russia The Wars of Napoleon*, v *H100 Book of Readings*, uredil Department of Military Histor, Fort Leavenworth, KS: Government Printing Office.
3. Bruneau, T. C., Tollefson, S. D., 2006. *Who guards the guardians and how: democratic civil-military relations*, 1st edn, Austin: University of Texas Press.
4. Cook, M. L., 2004. *The moral warrior: ethics and service in the U.S. military*. NY: State University of New York Press, Albany
5. Diltrice, T. M., 2011. *Exploring the Professional Military Ethic*, *Foundation News*, no. 10 (April).
6. Huntington, S. P., 1957. *The soldier and the state; the theory and politics of civil-military relations*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
7. Janowitz, M., 1960. *The professional soldier, a social and political portrait*, Ill., Glencoe: Free Press.
8. Jelušič, L., Kronja-Stanič, N., 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za Družbene Vede, G-grafika.
9. Kotnik-Dvojmoč, I., 2008. »Kakšen naj bo sodobni častnik Slovenske vojske in kako do njega. Bilten Slovenske vojske: GŠSV, 1999. Leto. 10, št. 1.
10. Matthews, L. J., Snider, D. M., 2005. *The future of the army profession*, Rev. & expanded, 2. edn, Boston U.A: McGraw-Hill.
11. Moskos, C. C., Williams, J. A., Segal, D. R., 2000. *The postmodern military : armed forces after the Cold War*. NY: Oxford University Press.
12. Nielsen, S. C., Snider, D. M., 2009. *American civil-military relations: the soldier and the state in a new era*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
13. Olsthoorn, P., 2010. *Military Ethics and Virtues: An Interdisciplinary Approach for the 21st Century*, London, Routledge.
14. Parker, G., 2009. *Cambridge Illustrated History of Warfare, The Triumph of the West, Revised and Updated*. New York: Cambridge University Press.

15. Sarkesian, S. C., 1975. *The professional army officer in a changing society*. Chicago: Nelson-Hall Co.
16. Snider, D. M., Nagl, J. A., Pfaff, T., 1999. *Army professionalism, the military ethic, and officership in the 21st century*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA.
17. U.S. Army Combined Arms Center, 2010. *The profession of arms. Center for the Army Profession and Ethic, Combined Arms Center, TRADOC, West Point, N.Y.*
18. United States. Dept. of the Army, 2005. *FM 1 The Army, Dept. of the Army, USA.*
19. Van Creveld, M., 1990. *The training of officers: from military professionalism to irrelevance*. New York: Free Press; Collier Macmillan.
20. Žabkar, A., 2008. *Ahilova peta sistema izobraževanja častnikov (razprava)*, Bilten Slovenske vojske: GŠSV, 1999. Leto. 10, št. 1.